

EUNUGS IN DIE BYBEL

F.P. Retief¹
 S.J.P.K. Riekert²
 J.F.G. Cilliers³

ABSTRACT

EUNUCHS IN THE BIBLE

In Original Bible texts “eunuch” is described as *saris* (Old Testament, Hebrew) or *eunouchos* (New Testament, Greek). However, both words could also mean “official” or “commander”. The 38 original Bible references to *saris* and 2 references to *eunouchos* were studied in order to determine their meaning in context. In the Septuagint *saris* was translated as *eunouchos*, except for Genesis 37:36 and Isaiah 39:7 where *spadon* was used; in Jeremiah 38:7 Ebed-Melek was described as “he who lived in the king’s house”; in Daniel 1 there is reference to *archi-eunouchos* and *archon satrapon*. In the Vulgate *saris* was translated as *eunuchus*, except for Esther 2:3 where *minister* is used, and the terms *praepositus eunuchorum* and *praefectus magistratum* in Daniel 1:3-18 and Daniel 2:48 respectively. In Deuteronomy 23:1 the act of human castration is condemned, without using the word *saris*, while Leviticus 22:24 refers to animal castration by crushing (Hebrew word *katut*) of the testes.

It is suggested that *saris* refers to eunuch in Esther 1:10-12; 2:3,14; 4:4,5; 6:14 and 7:8; 2 Kings 20:18; Isaiah 39:1 and 56:3-5. *Saris* probably meant official or commander in Genesis 37:36, 39:1, 40:27; 1 Kings 22:9; 2 Kings 8:6, 23:11, 24:12; 1 Chronicles 28:1; 2 Chronicles 18:8; 1 Samuel 8:15; Esther 2: 21, 6:2; Jeremiah 34:19, 41:16, 52:25 and Daniel 2:48, 11:18. The meaning of *saris* is unclear in 2 Kings 9:32, 18:17; Jeremiah 38:7-13, 39:3,13 and Daniel 1:3,7,8-15. The view that Nehemiah was a eunuch (Neh. 1:11) could be based on confusion between the Greek words *oinochoos* (cupbearer) used by the Septuagint and *eunouchos* (eunuch). In Acts 8:27-39 the Ethiopian official was probably not a eunuch. Matthew 19:12 refers to three kinds of “eunuchs”, viz. castrates, congenital eunuchs and those who voluntarily renounce marriage (asceticism). The latter two concepts are further discussed.

- 1 Prof. F. P. Retief, Navorsingsgenoot van die Universiteit van die Vrystaat, Bloemfontein.
- 2 Prof. S. J. P. K. Riekert, Departementshoof, Departement Bybel- en Godsdienskunde, Fakulteit Teologie, Universiteit van die Vrystaat, Bloemfontein.
- 3 Dr. J. F. G. Cilliers, Departement Engels en Klassieke Studies, Fakulteit Geeswetenskappe, Universiteit van die Vrystaat, Bloemfontein.

1. INLEIDING

Die konsep “eunug” (kastraat) word in die Bybel deur veral twee woorde beskryf, naamlik *saris* (Hebreeus, in die Ou Testament), en *eunouchos* (Grieks, in die Nuwe Testament) (Hug 1918:449-455; Horstmanshoff 2000:101-114). Omdat beide woorde egter benewens “eunug” ook “hoofamptenaar” of “bevelvoerder” mag beteken, en daar soms indirek (sonder gebruik van hierdie terme) na kastrasie (ontmanning) verwys word, poog hierdie studie om die ware voorkoms van eunugisme in die Bybel te bepaal.

Die doel van hierdie studie was dan om in die Bybel aan die hand van veral omstandighedsgetuieis telkens waar die woord *saris* (Ou Testament) of *eunouchos* (Nuwe Testament) gebruik word, te bepaal watter een van die twee betekenisse van toepassing is. Alle verwysings na *saris* of *eunouchos* is dan in die oorspronklike Hebreeuse en Griekse Bybeltekste nagespoor, met latere tekste van die Septuaginta en Vulgaat vergelyk, sowel as met Afrikaanse en Engelse Bybelvertalings. Beoordeling van woordbetekenis is ook gedoen met inagneming van tekstuele konteks, tersaaklike historiese gebruike en instellings rondom die eunug (Hug 1918:449-455; Grey 1974: 579-585; Horstmanshoff 2000:101-114). ’n Volledige bespreking van die besondere sosiaal-kulturele rol wat eunugge in die Oudheid gespeel het, soos veral in die teologiese studies van Spencer (1993:155-163), Malina en Neyrey (1991:97-122), en Levinson (2000:119-140) saamgevat, het egter buite die bestek van hierdie projek geval.

2. DEFINISIE EN TERMINOLOGIE

’n Eunug word gedefinieer as ’n persoon (gewoonlik ’n man) waarvan die testis (en soms ook penis en skrotum) vernietig of verwyder is. Dit lei tot steriliteit, en afhangende van wanneer dit gedoen word, tot grade van impotensie en verlies aan geslagsdrange. Met prepubertale kastrasie ontwikkel die persoon ’n sg. “eunuchoiëde” bou (lank, met breë heupe, smal skouers en ginekomastie), afwesige sekondêre seksuele kenmerke (klein genitalië, geen baard nie, en stem breek nie) en is die persoon impotent sonder geslagsdrange. Kastrasie na puberteit lei nie tot degenerasie van sekondêre geslagskenmerke nie, die liggaamsbou bly onveranderd, en geslagsaktiwiteit verminder op onvoorspelbare wyse. Die persoon, hoewel steriel, mag vir ’n jaar of langer seksueel potent bly en selfs lewenslank geslagsdrange behou. Daar is vermindering van aggressie, maar psigiese afwykings verteenwoordig gewoonlik ’n sielkundige reaksie tot gedwonge ontmanlik en meegaande vernedering en verwerping deur die gemeenskap, addisioneel tot die effek van hormonale deprivasie (Grey 1974:579-585).

Die oorsprong van *saris* (teenwoordig in Akkadies, Aramees en Bybel-hebreeus) is onseker, maar kon moontlik ontstaan het uit twee Assiriese woorde, *sa* en *resi* (“hy wat die hoof is”) (Koehler en Baumgartner 1958: 668). Oorspronklik was daar oënskynlik dan geen direkte verbintenis met kastrasië nie (Gray 1970:450; Mandelkern 1975:807), en het *saris* gedui op ’n persoon in ’n verantwoordelike posisie (Grey 1974:579). Later het die tweede betekenis bygekom (Gray 1970:450), en in Judaïsme het twee begrippe ontstaan, naamlik *saris hamma* (aangebore eunug) en *saris adam* (mensgemaakte eunug) (Jastrow 1950:1027; Sheriffs 1990:356). Die konsep, aangebore (kongenitale) eunug, word later verder bespreek.

Die oorsprong van die Griekse woord, *eunouchos*, is ook onseker. Die populêre opvatting dat dit afgelei is van *eunen* en *echo*, en “beskermer van die bed” (veral harem-oppasser) beteken (Hug 1918:449,450; Horstmanshoff 2000:101,102), word onder andere deur Grey (1974:579) sterk betwyfel. Hy meen dat dit ’n oud-Semitiese oorsprong het, verwant aan die konsepte “opgelei, betroubaar, ervare”. Ook hier is daar dus geen direkte verband met kastrasië nie, terwyl die Griekse woorde *ektomias*, *spadon* en *apokopai* wel direk met eunug en kastrasië in verband gebring kan word (Liddel, Scott & Jones 1968). Hug (1918:449,450) wys daarop dat *eunouchos*, soos *saris*, ’n meerdere betekenis van “amptenaar” mag hê. *Spadon* verwys na beide mensgemaakte eunugs en aangebore eunugisme (Hug 1918:449, 450).

In Levitikus 22:24 word die Hebreeuse woord *katut* (wat “vergruis” of “verbrysel” beteken) gebruik om kastrasië van diere deur vernietiging van die geslagsdele te beskryf (Koehler & Baumgartner 1958:462). Dit word nie elders in die Bybel ten opsigte van mens of dier gebruik nie, maar wel met verwysing na vernietiging van afgode en altare (Deut. 9:21, 2 Kron. 34:7), potte (Jes. 30:14) en graan (Joël 4:10).

In Deuteronomium 23:1 word streng afkeurend na kastrasië deur middel van vernietiging of uitsnyding van die geslagsdele verwys, sonder dat die woord kastrasië of eunug (*saris*) as sodanig verskyn.

3. TERME IN DIE SEPTUAGINTA EN VULGAAT

Die 38 verwysings na *saris* in oorspronklike Hebreeuse tekste van die Ou Testament, hieronder genoem en bespreek (vgl. Mandelkern 1975:807), is in die Septuaginta en Vulgaat nageslaan ten einde die Griekse en Latynse vertalings van die Hebreeuse woord te bepaal. In die meerderheid van gevalle (26) was die Griekse term *eunouchos* en die Latyn *eunuchus*. In twee gevalle was die Grieks *spadon* en die Latyn steeds *eunuchus*: Genesis 37:36 met

verwysing na Potifar, en Jesaja 39:7 waar Jesaja voorspel dat Joodse seuns deur Babiloniese oorwinnaars ontman sal word. In Jeremia 38:7 verskyn daar ten opsigte van die hofdienaar, Ebed-Melek, in die Septuaginta 'n omskrywing dat “hy in die huis van die koning was”. In Ester 2:3 is die Vulgaat-vertaling *minister* in plaas van *eunuchus*. Die hofdienaars in Daniël 1:3, 7, 8-15, 18 is in die Septuaginta *archi-eunuchos* (hoof-eunug) en in die Vulgaat *praepositus eunuchorum* (hoof-eunug). In Daniël 2:48 word Daniël in die Septuaginta *archon satrapon* (owerste van die koninklike stadhouers) genoem en *praefectus magistratum* (hoof van amptenare) in die Vulgaat. Die tekste Jeremia 34:19, 39:3, 13 kon nie in die Septuaginta opgespoor word nie, en Daniël 11:18 het in beide die Septuaginta en Vulgaat ontbreek

4. BESPREKING VAN TEKSGEDEELTES

Daardie teksgedeeltes waar die woorde *saris* of *eunuchos* in die oorspronklike bronne voorkom, word voorts geanaliseer om telkens die bedoelde betekenis van hierdie terme te probeer bepaal. As moderne Bybelverwysings dien die 1983-vertaling van die Afrikaanse Bybel (NAV), sowel as twee Engelse vertalings, naamlik die sogenaamde King James-vertaling (*Thompson's New Chain Reference Bible*, third improved edition, 1957) (KJV) en die *New International Version* (New York International Bible Society, 1978) (NIV).

4.1 OU TESTAMENT

In totaal is 38 verwysings na *saris* in oorspronklike tekste nagespoor, een verwysing na *katut* in verband met diere-kastrasie (Lev. 22:24), en een verwysing na die ontmanningsgebruik by die mens (Deut. 23:1). Uit die omstandighedsverband is tekste dan geklassifiseer as aanduidend van eunug, aanduidend van amptenaar, of betekenis onseker. Die term *rabsaris* (2 Kon. 18:17; Jer. 39:3,13), wat hoof-*saris* beteken, word hier nie verder bespreek nie.

4.1.1 Teksterverband dui op “eunug”

- In Deuteronomium 23:1 (Afrikaanse vertaling; 23:2 in Hebreeus) plaas die wet 'n verbod op aanvaarding binne die gemeente van die Here almal wat vernietiging of verwydering van hul geslagsorgane ondergaan het — 'n klaarblyklike verwysing na eunugs, alhoewel die woord *saris* in oorspronklike tekste nie voorkom nie.
- In die boek Ester word *saris* herhaaldelik gebruik ten opsigte van amptenare in die paleis van Ahasveros. In Ester 1:10, 12, 15; 2:3, 14; 4:4, 5; 6:14 en 7:8 word verwys na hofamptenare betrokke by die versor-

ging van die vroue. In pas met gebruike van die tyd aan Persiese howe, was hierdie persone waarskynlik eunugs. Ons lees van Hegai, in bevel van die harem vir die koning se vroue, Saäsgas in bevel van die harem vir byvroue en Garbona aanwesig by die koningin se feesmaal. Die NAV verwys na al hierdie persone as “paleisbeamptes”, die KJV noem hulle “chamberlains” en die NIV noem hulle “eunugs”.

- 2 Konings 20:18 en Jesaja 39:7 verwys na Jesaja se voorspelling dat Juda verslaan en sy inwoners na Babel weggevoer sal word. Voorts sal die koningseuns (volgens KJV en NIV) tot eunugs geslaan word, maar volgens die NAV slegs hofdiensmaats word. Gegewe die algemene gebruik in Mesopotamiese lande (waar menslike kastrasie waarskynlik oorspronklik ontstaan het) om slawe en krygsgevangenes te ontman (Hug 1918:449, 450; Grey 1974:580), is eersgenoemde vertolking vermoedelik korrek.
- In Jesaja 56: 3-5 word die eunug met simpatie in die kerklike gemeenskap verwelkom (in teenstelling met sy onvoorwaardelike verwerping in Deut. 23:1).

4.1.2 Tekstverband dui op hofdiensmaat

- Omdat Potifar getroud was (Gen. 39:7) en moontlik selfs ’n dogter kon gehad het (Gen. 41:45), is dit onwaarskynlik dat hy ’n eunug was, en verwys Genesis 37:36 en 39:1 waarskynlik na die amp van hofdiensmaat of owerste van die lyfwag (NAV, KJV, NIV). Daar is ook geen rede om te vermoed dat Farao se skinker en bakker noodwendig eunugs was nie (Gen. 40:2, 7).
- Die hofamptenare van Israelitiese konings in 2 Konings 8:6, 2 Kronieke 18:8, 1 Konings 22:9 en 1 Kronieke 28:1, die Persiese deurwagter in Ester 2:21 en 6:2, en Netan-Melek, tempelbewaarder (2 Kon. 23:11), was waarskynlik nie eunugs nie.
- In 2 Konings 25:19 en Jeremia 52:25 verskyn ’n opgaaf van amptenare en offisiere wat deur die Babiloniërs uit Jerusalem ontvoer en doodgemaak is. Die hoof van die krygsmanne, in oorspronklike bronne as *saris* beskryf, word deur die KJV ’n eunug, maar deur die NAV en NIV ’n offisier genoem. Die woord *saris* kom ook voor in die beskrywing van konings Jojagin (2 Kon. 24:12) en Sedekia (Jer. 29:2) se gevolg, maar waarskynlik was hierdie persone nie eunugs nie. Tydens ’n daaropvolgende opstand teen Babilon (Jer. 41:16) noem oorspronklike bronne dat die inwoners van Mispa, *sarisim* ingesluit het. Die KJV verwys na hulle as eunugs, maar in die NAV en NIV word hul bloot amptenare genoem.

- In twee profetiese voorspellings, naamlik dié van Samuel (1 Sam. 8:15) en Jeremia (Jer. 34:19) word waarskynlik van amptenare gepraat, alhoewel die KJV *saris* in die laaste geval wel as eunug vertaal.
- In Daniël 2:48 word Daniël verhef tot goewerneursrang en owerste van die koninklike wysgere, in terme van die woord *saris*. Daar is geen rede om te dink dat hy wel eunug gemaak is nie. Daniël 11:18 verwys na 'n belangrike heerser in een van Daniël se toekomsvoorspellings as *saris*, maar ook hier word vermoedelik nie na 'n eunug verwys nie.

Na aanleiding van die Septuaginta-weergawe van Nehemia 1:11 waarin Nehemia 'n *oinochoos* genoem is, meen sekere bronne dat hy 'n eunug was. Hierdie Griekse woord wat dalk met *eumouchos* verwar kon word, beteken egter “skinker”. In die Vulgaat word Nehemia dan ook 'n *pincerna* (skinker) genoem (Sheriffs 1990:356).

4.1.3 Tekstverband onduidelik

- In 2 Konings 9:32 word vertel van die seëvierende Jehu wat Samaria binnery en dan deur die koninginmoeder, Isebel, vanuit 'n hoë paleisvenster getart word. Op Jehu se versoek dat sy by die venster uitgegooi word, reageer twee of drie persone (wat in die oorspronklike teks as *sarisim* beskryf word) op sy versoek. Beide die KJV en NIV vertaal dit as “eunugs”, terwyl die NAV bloot na “paleisamptenare” verwys. Die konteks van die verhaal suggereer dat die amptenare in die vrouefdeling van die paleis werksaam was, en dit versterk die vermoede dat hulle eunugs kon gewees het. Anders as by die Assiriërs en Babiloniërs, het eunugs in 'n Israelitiese gemeenskap selde voorgekom (Gray 1974: 580-3).
- 2 Konings 18:17 vermeld dat die Assiriese koning vergesel is deur sy leër, senior offisiere en amptenare — die NAV en NIV vertaal *saris* hier as hoofamptenare en hoofadjutant, terwyl die KJV (en ook die 1933 Afrikaanse Bybelvertaling) hul spesifiseer as, onder andere, rabsake en rabsarisse. In Jeremia 39:3, 13 word die Babiloniese hoofamptenare en offisiere-korps beskryf, en weer is daar in die KJV en 1933-AB melding van 'n rabsaris (Nebusasban), wat in die NIV 'n “chief officer” genoem word. Gegewe die Assiriese gebruik om eunugs in senior administratiewe en militêre poste aan te stel, was party van hierdie amptenare heel waarskynlik eunugs.
- In Jeremia 38:7-13 verskyn die verhaal van Ebed-Melek, 'n Kussitiese amptenaar in die hof van Sedekia, wat die koning oorreed om Jeremia uit sy gevangenskap uit 'n put in die paleis te verlos. Die NAV en

KJV verwys na Ebed-Melek as 'n "eunug", terwyl NIV hom 'n "amptenaar" noem, maar in 'n voetnoot aandui dat hy 'n eunug kon gewees het. Die feit dat hy as buitelander 'n belangrike amptenaarspos vervul het, sou in verband gebring kon word met 'n populêre Midde-Oosterse gebruik om oorlogsgevangenes of slawe voor indiensneming te kastreer (Tuynboll 1974:584,585).

- Daniël 1:3, 7, 8-15, 18 verwys na hofamptenare (onder andere Aspenas) wat na Daniël en ander jong bannelinge moes omsien. Volgens die KJV was Aspenas die hoof van die eunugs, terwyl die NAV en NIV hom slegs 'n hoofpaleisbeampte noem. Weer eens, volgens Babiloniese gebruik, was daar waarskynlik vele eunugs in paleisdiens, en nie net ter bewaking van vroue nie. Die teksgedeelte hieroor verskaf min stawende getuienis, maar beide Septuaginta en Vulgaat verwys na die amptenare as leier-eunugs (*archi-eunuchos* en *praepositus eunuchorum*, respektiewelik). Die voorstel dat Daniël self 'n eunug was (Josephus *Ant.* 10.186), is in die lig van Daniël 1:4 onwaarskynlik — die jong Hebreërs vir paleisdiens bestem, moes sonder liggaamsgebrek wees.

4.2 NUWE TESTAMENT

Hier is slegs twee skrifgedeeltes wat na eunugs (*eunuchos*) verwys, naamlik Matteus 19:12 en Handeling 8:27-39. Dit is reeds uitgewys dat *eunuchos*, soos *saris* in die Ou Testament, 'n meervoudige betekenis gehad het, en ook amptenaar kon beteken.

- In Matteus 19:12 sê Christus dat daar drie tipes persone is, wat onbekwaam is om te trou, naamlik dié deur mense gekastreer (volgens alle verklarings dui dit op eunugs), dié wat van geboorte af onbekwaam is (die aangebore (kongenitale) eunugs) en dié wat volgens eie keuse en ter wille van Gods Koninkryk, hulself aan die huwelik onthou (vrywillige selibaat).
- Handeling 8:27-39 vertel die bekeringsverhaal van 'n Etiopiese hofamptenaar deur die apostel, Filippus. Die NAV, KJV en NIV sê dat hy 'n eunug was, maar die woord *eunuchos* mag ook amptenaar beteken. As enkel-verteenvoerdiger van die Etiopiese monarg in Palestina was die persoon klaarblyklik 'n baie senior beampte en is daar nie 'n dwingende rede om te glo dat hy daarbenewens ook nog 'n eunug was nie (Louw *et al.* 1993, vol. 1:107, 479, veral n.7, 482; vol. 2: 67, 109). In sy volledige teologiese bespreking van hierdie episode, een van die heel bekendste verwysings na eunugs in die Bybel, neem Spencer (1993:

155-165) aan dat die amptenaar wel 'n eunug was, en vind selfs besondere simboliek in sy bestudering van Jesaja 53.

5. BESPREGING

5.1 Beoordeling van *saris* en *eunouchos*

Daar is 28 insidente (ongeveer 50 teksverwysings) in die Bybel identifiseerbaar waar menslike kastrasie moontlik ter sprake mag kom. Alle Ou-Testamentiese verwysings in dié verband is gekoppel aan die Bybelhebreuse woord *saris* behalwe in Deuteronomium 23:1 waar die kastrasieproses omskryf word sonder dat die woord gebruik word, en Levitikus 22:24 waar na diere-kastrasie deur die verbrysing (Hebreeus *katut*) van die geslagsorgane verwys word. In die Nuwe Testament is twee verwysings na eunugs (Grieks *eunouchos*).

In die Septuaginta word *saris* konsekwent met *eunouchos* vertaal, behalwe vir die gebruik van *spadon* in Genesis 37:36 (verwysing na Potifar) en Jesaja 39:7 (verwysing na kastrering van prinse); *archi-eunouchos* in Daniël 1:3, 7, 8-15, 18 (verwysing na hoof van eunugs); *archon* in Daniël 2:48 (verwysing na Daniël as goewerneur). In Jeremia 38:7 word die rang van Ebed-Melek beskryf as "hy wat in die huis van die koning was."

In die Vulgaat word *saris* met die Latyn *eunuchus* vertaal, behalwe in Ester 2:3 (Hegai as minister beskryf), Daniël 1:3, 7, 8-15, 18 (*praepositus eunuchorum*) en Daniël 2:48 (Daniël as *praefectus magistratum* aangewys).

Nehemia (Neh. 1:11) word beskryf as *oinochoos* (Septuaginta) en *pincer-na* (Vulgaat), dit wil sê skinker of kelkdraer. Sy insluiting by 'n lys van moontlike eunugverwysings mag dan spruit uit wanbegrip van die woord *oinochoos* (Sheriffs 1990:356).

Ons aanvaar dat die Mosaïese Wet in Deuteronomium 23:1 en die profetiese uitspraak van Jesaja (Jes. 56:3-5) na ware eunugskap verwys. Voorts word voorgestel dat *saris* in Ester 1, en Jesaja se profesie in 2 Konings 10:18 en Jesaja 39:7 ook wel na eunug of kastrasie verwys. Matteus 19:12 bespreek vorms van eunugskap en Levitikus 22:24 handel oor kastrasie van diere.

Die volgende teksverwysings mag op eunugs, dui maar die moontlikheid dat *saris* hier eerder amptenare aandui, kan nie uitgeskakel word nie: 2 Konings 9:32 (amptenare in Isebel se paleis), 2 Konings 18:17 en Jeremia 39:3, 13 (senior amptenare in Assiriese en Babiloniese leërs), 2 Konings 18:17 en Jeremia 38:7-13 (die Kussiet; Ebed-Melek) en Daniël 1:3, 7, 8-

15, 18 (Aspenas en andere hoofamptenare). Of die hofdienaar van Etiopië (Hand 8:27-39) ontman was, moet bespiegeling bly.

Ons meen dat *saris* in die oorblywende teksverwysings wat bespreek is, op amptenaar- of bevelvoerder-range dui.

5.2 Eunug-verwante konsepte

In Matteus 19:12 word verwys na drie klasse persone wat nie in die huwelik kan tree nie, naamlik diegene wat sedert hul kinderjare 'n onvermoë daartoe gehad het (aangebore eunug), diegene wat deur toedoen van mense onbekwaam geraak het (eunugs) en diegene wat vrywillig volgens eie keuse en ter wille van Gods Koninkryk hul van die huwelik onthou. Kastrasie en eunugs is reeds volledig bespreek.

Die konsep van aangebore (kongenitale) eunuchs (*saris hamma*) dui klaarblyklik op 'n toestand waar persone nie gekastreer was nie, maar ook nooit normale geslagsvermoë of -drange ontwikkel nie, en steriel was. Die moderne wetenskap erken 'n groep sindrome wat deur gebrekkige afdaling of vroeë siekte van die testis, of aangebore defekte van die geslagsorgane (veral testis) veroorsaak word. Steriliteit, impotensie, en tipiese "eunugoïede" liggaamsbou ontwikkel, maar sonder verstandelike inkorting (Plymate & Paulsen 1990:948-961). Hierdie is egter skaars toestande, en vergeleke met eunugisme weens kastrasie moes dit ook in die Oudheid 'n besondere seldsame verskynsel gewees het. Hermafroditisme (ware dubbelslagtigheid) is ook buitengewoon skaars terwyl oënskynlike hermafroditisme weens siektes van die endokrine, hormoonafskeidende kliere, effe meer volop is maar selde met lang lewensverwagting gepaard gaan. Mans wat weens homoseksuele neigings nie tot heteroseksuele huwelike toetree nie, is natuurlik fisies normaal sonder eunugoïede afwykings, maar mag dalk 'n deel uitgemaak het van die besondere groep in Matteus 19:12 genoem. 'n Kontemporêre skrywer soos die Latynse skrywer, Juvenalis, het egter in sy satires duidelik onderskei tussen homoseksuele mans en eunugs. Weens die seldsaamheidsfaktor is mens verbaas dat die evangelis hierdie kategorie "eunugs" inderdaad so prominent beskryf, tensy hy besonder beïndruk was deur bekende rolmodelle wat dalk aan hom bekend was. Andersyds dui die Hebreeuse gebruik van *saris hamma* (aangebore eunug) teenoor *saris adam* (verworwe eunugisme) daarop dat beide toestande goed bekend was.

Alhoewel volgens die definisie (hierbo) nie 'n vorm van eunugisme nie, het asketisme en vrywillige onthouding van geslagsktywiteite, onder vroeë Christen-kerkleiers 'n sterk rol gespeel, en ook mettertyd aanleiding gegee tot die ontstaan van monastiese kerkordes (Sanders 1972:1026, 1027;

Horstmanshoff 2000:105-114). Daar is 'n verband getrek tussen eunugisme en vrywillige onthouding van geslagsaktiwiteit (selibaat) as suiwer, absolute toewyding aan God. Foutiewelike interpretasie van Matteus 19:12 het selfs daartoe gelei dat 'n geëerde vroeë kerkvader soos Origenes homself ontman het — iets wat hom mettertyd, met beter insig, bitter berou het. Clemens van Alexandrië (1ste eeu n.C.) het die deugde van asketisme (*egkrateia*) aanbeveel, maar gewaarsku dat die selibaat sonder die liefde van Christus, nutteloos was. Tog was daar verskeie fanatiese Christen-groeperinge wat self-kastrasie as deel van hul geloofsopset aanvaar het, soos die Arabiese Valesiane, die Manicheërs en die Frigiese Montaniste. Kerkleiers soos Cassianus en Tatianus het selfs verklaar dat seksuele omgang van die duiwel was, maar by die Konsilie van Nicea (325 n.C.) is kastrasie deur die Kerk sterk veroordeel (Sanders 1972:1026-1028).

6. SAMEVATTING

Vergeleke by Midde-Oosterse volke soos die Assiriërs, Babiloniërs en Perse, waar menslike kastrasie waarskynlik in die tweede millennium v.C. ontstaan het, en eunugs 'n aanvaarde komponent van die samelewing was (met latere uitbreiding na die Griekse beskawing en Rome), het dit in die Israelities-Joodse gemeenskap altyd 'n mindere rol gespeel. Die Mosaïese wette het eunugs uit die Israelitiese gemeenskap verban, en selfs die offer van gekastreerde diere verbied. Later, waarskynlik in die sesde en vyfde eeu v.C., maan Jesaja egter dat die eunug homself nie as permanent buite die geloofsdampkring moet sien nie. Die Bybel getuig dat eunugs 'n geringe rol in die Israelitiese gemeenskap en geskiedenis gespeel het. Soos hierbo aangedui, kan die meeste eunugverwysings in die Bybel inderdaad herlei word na die gebruike in veral Egipte, Mesopotamiese volke en Persië. Die vroeë Christelike kerk het eunugs oënskynlik nie verwerp nie, maar kastrasie belet. Daar is voorts 'n ooreenkoms gesien tussen eunugisme, onthouding van seksuele praktyke, en die selibaat as 'n suiwere, volledige toewyding aan God (Horstmanshoff 2000:112). Dit het onder andere weens waninterpretasie van veral Matteus 19:12 kortstondig gelei tot fanatiese, kastrasie-geassosieëerde kerkkultusse, maar ook mettertyd uitgeloop op permanente monastiese kerkordes gebaseer op die selibaat.

BIBLIOGRAFIE

GRAY J

1970. *I and II Kings. A commentary.* (The Old Testament Library.) London: SCM Press.

GRAY L H

1974. Eunuch. In: Hastings, J. (ed.) *Encyclopaedia of religion and ethics.* Vol. 5. Edinburgh: T. & T. Clark.

HORSTMANSHOFF M

2000. Who is the true eunuch? Medical and religious ideas about eunuchs and castration in the works of Clement of Alexandria. In: Kottek, S. & Horstmanshoff, M. (eds.) *From Athens to Jerusalem.* Rotterdam: Erasmus Publishing.

HUG A A

1918. Eunuchen. In: Kroll, E. *et al.* (eds.) *Pauly's Realencyclopädie der classischen Altertumwissenschaft.* Suppl. Band 3. Stuttgart: Metzler'sche Verlagsbuchhandlung.

JASTROW M

1950. *A dictionary of the Targumim, the Thalmud Babli and Yerushalmi and the Midrasbic literature.* New York: Pardes Publishing House.

JUVENALIS

1967. Green P. (vertaler). *The sixteen satires.* (Penguin Classics.) London: Penguin.

JUYNBOLL T W

1974. Eunuch (Muslim). In: Hastings, J. (ed.) *Encyclopaedia of religion and ethics.* Vol. 5. Edinburgh: T. & T. Clark.

LEVINSON J

2000. Cultural androgyny in Rabbinic literature. In: Kottek, S. & Horstmanshoff, M. (eds.) *From Athens to Jerusalem.* Rotterdam: Erasmus Publishing.

LOUW J P, NIDA E A, SMITH R B & MUNSON K A

1993 (1988). *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains.* Goodwood, Cape: Bible Society of South Africa.

LIDDEL H G, SCOTT R & JONES H S

1968 (1843). *A Greek-English Lexicon.* Oxford: Clarendon Press.

KOEHLER L & BAUMGARTNER W

1958. *Lexicon in Veteris Testamenti Libros.* Leiden: E.J. Brill.

MALINA B J & NEYREY J H

1991. Conflict in Luke-Acts: labelling and deviance theory. In: Neyrey, J.H. (ed.) *The social world of Luke-Acts: models for interpretation.* Hendrickson Publishers.

MANDELKERN S

1975. *Veteris Testament Concordantiae Hebraicae atque Chaldaicae I*. Graz: Akademische Druck u. Verlagsanstalt.

PLYMATE S R & PAULSEN C A

1990. Male hypogonadism. In: Becker, K.L. *Principles and practice of endocrinology and metabolism*. Philadelphia: J. B. Lippincot Co.

SANDERS G M

1972. Gallos. In: Klauser, T. (ed.) *Reallexikon der Antike und Christentum*. Vol. 8. Stuttgart: Hierseman.

SHERIFFS R J A

1990. Eunuch. In: Douglas, J. D. *et al.* (eds.) *New Bible Dictionary*. Second edition. Leicester: Intervarsity Press.

SPENCER F S

1993. The Ethiopian eunuch and his Bible: a social science analysis. *Biblical Theology Bulletin* 22:155-165.

Trefwoorde

Eunug

Vertaling

Seksualiteit

Keywords

Eunuch

Translation

Sexuality